

Devlet her şeyi bilir mi? Mesele benim kim olduğumu biliyor mu? Biliyorsa yorum kutusuna mesaj bırakabilir mi?

Bir yandan, devletin *falancanın önceki gün yemekten sonra kaç soda içtiğini* bile bildiğini söyleyenler var, bir yandan da benim şahsen şahit olduğum bazı durumlar. Bunları birleştiren şöyle bir durum çıkıyor: Devletin iyi çalışan ve yaptığı işin hakkını veren birimleri var, bazılarının elinden uçan sinek kurtulamıyor ama bazı kesimleri de genel bir boşvermişlik halinde. Hangisine denk gelerseniz, artık.

Ne devletin her yaptığında bir hikmet arayacak kadar kör, ne de onun hiçbir şeyden habersiz, tamamen hantal bir yapı olduğunu düşünecek kadar aptal. Devlet de *fani* kişilerden, onların işini iyi yapmasından veya yapmamasından etkilenen bir yapı. Biz ne kadar iyiye, devlet de o kadar iyi.

Ol sebepten, devleti zayıflatır gibi görünen pek çok faaliyet, misal adalet için insanlara bazı hakları istismar etme imkanı verilmesi veya onların devlet işleyişi hakkında farklı düşünceleri olması, nihayetinde *kontrollü evrime* sebep olduğu için iyi. Nereye gideceğimizi biliyorsak, bazılarının azıcık yalpa yapmasına göz yumarak daha hızlı gidebiliriz.

2 Currently Islam has two aspects: Politics and culture. In the past, we could add some Philosophy to this as well, though for the good part of last 300 years, we don't see much thought beyond Gazali. One may add *Law* (Sharia) to this equation, though I think it's lost in Islamic culture for the most part.

In the past, as our world was consisting of Islam as a whole, we weren't aware of such a distinction. Modern world brought both of these: We first lost the *Islamic primacy* or *Islamic exceptionalism* and Islam became *a religion among religions*. We got *Islam under modern state* in the 20th century. This brought *Islamism* in its various forms. When secular states in the Islamic world could not deliver their promises, Islamism became a major political current.

However *Islam as politics* also could not deliver what was promised. At least in Turkey, we see a standard nationalist state that's *using* religion more than enough. Islamism of Erdoğan wasn't enough to rally people around state and after 2011-12, we are witnessing an increasingly natinalistic state. Former Islamists became Nationalist Kemalists, that's certainly bizarre when I remember 90s.

As someone who *was* following some kind of Islamic thought in the past, I acknowledge that it was half-baked for prime time in politics. There wasn't a reliable Islamic political thought that can be an alternative against Western Democracies or Turkish Nationalism. When it comes to symbols, we have to rely on common statist, nationalist symbols like the flag, when it comes to decide between some tenet of Islam and *welfare of the state*, we opt for the latter. Some say *Turks are actually worshipping their state* and this has some truth in it.

I see Islamism as a failed political agenda, so we are back to the days when Islam may only become a cultural pigment. It may be a solid, powerful one but it won't be able to shape the glass it's put on in

the near future.

3 İnsanın başkasına muhtaç olduğunu hissetmesi kötü mü? Hissettirmesi kötü, kimse kimseye o kadar muhtaç değil ama başkasına ihtiyaç hissetmek o kadar kötü mü?

Diyecek ki, herkes geçicidir, insan özünde yalnızdır, o sebeple bağlanmamalıdır. Doğru, bir açıdan ama bu hisle savaşmak, mesela açlık hissiyle savaşmaya benziyorsa?

4 *Alternatif tıp* denen bir *tedavi kümesi* var. Genelde *anekdotlardan* oluşuyor. Ufak tefek teorileri var. Basit, açıklanması kolay, uzun uzun bilmemne değeri, bilmemne organıydı, ötekiydi, berikiydi karıştırmıyor: Belli bir yiyecek/içecek/ota *her derde deva* diyor geçiyorsun.

Kulağıma güzel geliyor ama inanamıyorum. Benim gibi ilaçlara karşı tembel olan ve kendini kandırma konusunda uzmanlığı bulunan birinin bu konularda daha ilgili olması gerekirdi.

Homeopathy bu *alternatif* yöntemlerden biri. Vücudun verdiği tepkilere göre, diyelim, uykusuzluk ilacı olarak, kahveyi 30 defa yarı yarıya çalkalayarak sulandırıp kullanmak. Sevenleri var ama benim için plasebonun da inandırıcısı makbul olduğu için, *suyun hafızası var* dediklerinde, içime bir şüphe düşüyor.

Bir yandan da sağlıklarını bunlara borçlu olduğunu söyleyen insanlar var. Doktor doktor gezdiği halde, deva bulamadığını ama hacamatla kurtulduğunu anlatanlar. Bunların şahitliklerini nasıl yapacağız?

Asıl mesele belki de insanlara *iyi davranmakla* alakalı. Onlara *iyileşmen mümkün* demekle. İletişim kurmakla. Psikoloji'de, Freudyen teoriler hemen hemen *saçmalık* görüldüğü halde, insanların konuşmasına vesile olduğu ve onlara *inandıkları* bir psikolojik zemin sağladığı için fayda sağladığını söylüyorlar. Tıp ve alternatif tıp da böyle olabilir, belki de insanların sadece konuşmaya, ilgi görmeye ve *işe yaramaz* denen şekilde iyileşerek *süpermen* olmaya ihtiyaçları vardır?

5 Tarihselciliğin Fıkhnın bazı hükümleri konusunda, *bunların zamanın şartlarına göredir* demesini makul buluyorum. Şartlar değişmemiş gibi yapmak, bizi çoğu zaman tiyatro oynar gibi bir *dindarlığa* sevk ediyor.

Bununla beraber bu kriterin nasıl *sadece amel* konusunda geçerli olabileceğini iddia edebiliriz acaba? Allah, belli hükümleri belli şartlar için va'zettiye, inanç kriterlerini, diyelim tevhidi veya risaleti, nübüvveti, meleklerin varlığını, kaderi, ahireti ve sair inançları neden belli şartlar için, o şartlardaki insanlar bu inançlara uygun davranışlar sergilesin diye va'zetmiş olmasın?

İnançla amelin bu manada farkı nedir?

Belli bir hükmün, insanlar için belli dönemde geçerli olduğunu söylüyorsan, diyelim tevhid konusundaki ısrarın da, o dönemki putperestliğe ve o putperestlerin yaptıkları zulmü ve oligarşiyi, adalete inkılap ettirmek için *indirildiğini* iddia edebilirsin. Bu manada inancın, amelden farkı nedir?

Cevap şu: Hz. Adem'den beri bu inanç kriterleri değişmedi. Bütün peygamberler bunları va'zetti. Ancak ameller şartlara/ümmete göre değişiklik gösterdi... Diğer ümmetler bu inançlarını kaybettiler, diyelim Hindular da başta tek tanrıya inanıyordu ama sonradan pek çok tanrı icad edip, onlara tapmaya başladılar.

Bununla beraber bu cevap, çok kuvvetli bir tarih felsefesi ve delillendirmesine ihtiyaç duyuyor. *Bütün dinler özünde İslam'dır, sonradan bozulmuştur* dediğimizde, bu dış dünyaya, tarihin akışına dair bir önerme ve bunun altını doldurmak *Tarihselciliğin* tam da çözmeye çalıştığı probleminden çok daha büyük bir probleme sebep oluyor.

Bu da, bir ölçüde, Tarihselciliğin neden bugün alıştığımızın dışında, farklı bir *kelam* ve *inanç sistemine* kapı aralayacağını işareti.